ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

INNOVATIVE DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL PRODUCTION AS A STRATEGIC DIRECTION OF ENSURING THE INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF RURAL AREAS

УДК 330.341.1:338.43

DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastuct53-3>**Зоря О.П.**

д.е.н., доцент

Полтавська державна аграрна академія

Бардіна Т.О.

к.е.н.

Полтавська державна аграрна академія

Радіонова Я.В.

науковий співробітник

Полтавська державна аграрна академія

Zoria Oleksii

Poltava State Agrarian Academy

Bardina Tetiana

Poltava State Agrarian Academy

Radionova Yana

Poltava State Agrarian Academy

У статті здійснено науково-теоретичне обґрунтування стратегічних напрямів забезпечення інвестиційної привабливості сільських територій на основі інноваційного розвитку аграрного виробництва. Визначено, що специфіка інноваційних процесів, які протікають в аграрній сфері, свідчить про різноманітність регіональних, галузевих, функціональних, технологічних і організаційних особливостей розвитку сільських територій. Зазначено, що усунення чинників, які негативно впливають на інноваційний процес, дало б змогу забезпечити прискорений розвиток інноваційної інфраструктури та активізувати інноваційну діяльність для інвестування соціально-економічного, організаційно-управлінського і техніко-технологічного переоснащення виробництва на сільських територіях. Установлено, що інноваційний розвиток аграрного виробництва та механізм управління ним повинні полягати у відпрацюванні можливостей стимулювання впровадження інновацій із метою радикального перетворення сільських територій для їх орієнтації на інноваційний тип розвитку.

Ключові слова: сільські території, інновації, розвиток, інвестиційна привабливість, аграрне виробництво.

В статье осуществлено научно-теоретическое обоснование стратегических

направлений обеспечения инвестиционной привлекательности сельских территорий на основе инновационного развития аграрного производства. Определено, что специфика инновационных процессов, протекающих в аграрной сфере, свидетельствует о многообразии региональных, отраслевых, функциональных, технологических и организационных особенностей развития сельских территорий. Отмечено, что устранение факторов, которые негативно влияют на инновационный процесс, позволило бы обеспечить ускоренное развитие инновационной инфраструктуры и активизировать инновационную деятельность для инвестирования социально-экономического, организационно-управленческого и технико-технологического переоснащения производства на сельских территориях. Установлено, что инновационное развитие аграрного производства и механизм управления им должны заключаться в отработке возможностей стимулирования внедрения инноваций с целью радикального преобразования сельских территорий для их ориентации на инновационный тип развития.

Ключевые слова: сельские территории, инновации, развитие, инвестиционная привлекательность, аграрное производство.

The article provides a scientific and theoretical justification of strategic directions to ensure the investment attractiveness of rural areas on the basis of innovative development of agricultural production. It is determined that the specifics of innovation processes that take place in the agricultural sector, indicates the diversity of regional, sectoral, functional, technological and organizational features of rural development. It is noted that the elimination of factors that negatively affect the innovation process would ensure the accelerated development of innovation infrastructure and intensify innovation to invest in socio-economic, organizational, managerial and technical-technological re-equipment of production in rural areas. To understand the essence of innovation processes in agricultural production and to reveal some of their features, a scheme is proposed that reflects the stages, content and subjects of the innovation process in the agricultural sector. It is established that the innovative development of agricultural production and the mechanism of its management should consist in working out possibilities of stimulation of introduction of innovations for the purpose of radical transformation of rural territories for their orientation on innovative type of development. To do this, it is necessary to ensure financial investment in the development and implementation of innovations in agricultural production, both by the state and by private investors and large enterprises using the tools of public-private partnership. Develop a stable regulatory framework that allows you to clearly regulate the implementation of innovations and successfully address legal issues related to this activity. Provide training for highly qualified personnel capable of creating and implementing innovations, as well as effectively managing the innovative development of rural areas. Provide businesses with information support to better understand the latest developments in the agricultural sector, as well as to respond more quickly to changes and improve the efficiency of the management decision-making process.

Key words: rural areas, innovation, development, investment attractiveness, agricultural production.

Постановка проблеми. Створення умов для сталого розвитку сільських територій є однією з найважливіших стратегічних цілей державної політики, досягнення якої дасть змогу забезпечити продовольчу безпеку, підвищити конкурентоспроможність вітчизняної економіки і добробут населення. Необхідність модернізації системи територіального управління на основі реалізації системного підходу визначається сформованими в державі деструктивними макроекономічними тенденціями, які гальмують розвиток сільських територій, а також загостренням міжрегіональної

конкуренції на ринку інвестиційних ресурсів й у сфері розподілу державної фінансової підтримки. Позиціонування бізнесових структур сільських територій як активних учасників міжрегіональних і світових ринків продовольства забезпечується реалізацією стратегій розвитку їхніх конкурентних переваг у системі суспільного розподілу праці. Ці об'єктивні імперативи визначають місію функціонування сільських територій, яка полягає у всебічній підтримці системи територіального управління, націленої на досягнення сталого розвитку сільських територій, формування конкурентних

переваг, розвиток компетенцій органів влади, просування інтересів і формування сприятливого іміджу територій для підвищення їхньої інвестиційної привабливості. Вирішення проблем, пов'язаних із функціонуванням сільських територій, вимагає наукового опрацювання і глибокого вивчення різних аспектів розвитку економічних систем. Складність, багатоаспектність і взаємопов'язаність даного процесу відображаються й у характері інвестиційно-інноваційних процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретико-методологічні та прикладні аспекти інноваційного розвитку аграрного виробництва та сільських територій досліджувалися і висвітлені у роботах багатьох вітчизняних учених. Значний внесок у розгляд даного питання зробили: В.І. Аранчій [1], О.І. Дацій [2], М.П. Денисенко [3], К.О. Ільїна [4], Н.М. Котенко [5], М.Й. Малік [6], В.В. Россоха [7], П.Т. Саблук [8], О.П. Славкова [9], І.О. Яснолоб [10] та ін. Незважаючи на значну кількість досліджень різноманітних аспектів інноваційного розвитку аграрного виробництва та сільських територій, багато питань, пов'язаних з інноваційним розвитком аграрного виробництва як стратегічним напрямом забезпечення інвестиційної привабливості сільських територій, залишаються не до кінця вивченими, а низка положень носить дискусійний характер.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення стратегічних напрямів забезпечення інвестиційної привабливості сільських територій на основі інноваційного розвитку аграрного виробництва. Виходячи із цього, завданням дослідження є визначення основних векторів інноваційного

розвитку аграрного виробництва як напряму підвищення інвестиційної привабливості сільських територій та розкриття структурно-сутнісного змісту інноваційного процесу в аграрному виробництві.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Одним з основних наслідків сучасної науково-технічної революції є зростаюча потреба аграрних товаровиробників у швидкій адаптації та прийнятті ефективних управлінських рішень в умовах зниження регулюючої ролі держави і зростання ступеня невизначеності зовнішнього середовища. Це означає, що інноваційний розвиток найчастіше носить характер креативних, творчих рішень. При цьому впроваджувані інновації повинні бути орієнтовані на успішний розвиток нововведень не тільки у виробничо-економічній сфері сільських територій, а й повинні безпосередньо зачіпати соціальні та культурні процеси, які відбуваються у сільській місцевості.

Важлива особливість упровадження інновацій полягає у тому, що, крім освоєння нових сортів рослин, кросів птиці, порід і видів тварин, передбачається практичне використання результатів досліджень та розробок ресурсозберігаючих технологій для галузей сільського господарства, а також застосування нових підходів і форм організації та управління, які дають змогу на якісному рівні підвищити ефективність аграрного виробництва. У зв'язку із цим обґрунтування можливих напрямів активізації інноваційних процесів та узагальнення методологічних підходів до інноваційного розвитку аграрного виробництва дали змогу конкретизувати основні його вектори (табл. 1).

Таблиця 1

Основні вектори інноваційного розвитку аграрного виробництва як напряму підвищення інвестиційної привабливості сільських територій

Сфери інноваційного розвитку	Напрями інноваційного розвитку
Галузі рослинництва і землеробства	Сорти і гібриди сільськогосподарських культур, адаптовані до умов виробництва; прогресивні технології вирощування сільськогосподарських культур; адаптивна система добрив і засобів захисту рослин з урахуванням екологічних вимог; ефективна система інтенсифікації використання земель
Галузі тваринництва	Виведення високопродуктивних порід, типів і кросів тварин та птиці; формування біологічних систем розведення тварин; упровадження вдосконалених технологій у тваринництві; формування ефективної кормової бази на основі інноваційних технологій виробництва й заготівлі кормів
Галузі переробки	Упровадження нових методів переробки сировини; використання ресурсозберігаючих технологій під час глибокої переробки сировини; упровадження сучасних технологій зберігання харчових продуктів
Сфера економіки, організації та управління виробництвом	Моделі розвитку підприємств, кооперативів та інтегрованих формувань; форми організації й мотивації праці; вдосконалення організації використання ресурсів і їх технічного обслуговування; форми науково-виробничої кооперації та інтеграції
Цифровізація та автоматизація виробничих процесів	Використання цифрових технологій, комбінованих машин із застосуванням уніфікованих вузлів і деталей; упровадження нових технологій організації ремонтно-відновлювальної діяльності машинно-тракторних парків; підвищення екологічної безпеки автоматизованих процесів

Джерело: побудовано авторами на основі [1]

Специфіка інноваційних процесів, що протікають в аграрній сфері, свідчить про різноманіття регіональних, галузевих, функціональних, технологічних і організаційних особливостей розвитку сільських територій. Аналіз чинників, що впливають на розвиток інноваційного процесу в сільському господарстві, дав змогу поділити їх на стримуючі (рестриктивні) інноваційний розвиток і стимулюючі (експансіоністські) прискорення інноваційних процесів на основі оцінки макро- і мікро-економічного впливу.

До чинників, що гальмують освоєння інновацій, відносяться зниження внутрішнього попиту на продовольство, скорочення державної підтримки аграрного сектору, нерозвиненість і фрагментарність інноваційної інфраструктури, слабка реалізація державної інвестиційної політики. Окрім того, складність і особливості сільськогосподарського виробництва характеризуються високим рівнем ризиків інноваційних процесів в аграрному секторі. До позитивних чинників слід віднести відхід від адміністративного управління аграрним виробництвом, різноманіття форм господарювання; науково-освітній та виробничо-ресурсний потенціал, ємний внутрішній продовольчий ринок; використання сучасних технологій, різноманітність використовуваних в аграрному виробництві ресурсів, створення елементів інформаційного та інфраструктурного забезпечення інноваційної діяльності.

На нашу думку, усунення чинників, які негативно впливають на інноваційний процес, дало б змогу забезпечити прискорений розвиток інноваційної інфраструктури та активізувати інноваційну діяльність для інвестування соціально-економічного, організаційно-управлінського і техніко-технологічного переоснащення виробництва на сільських територіях. Необхідно відзначити, що в основі прискорення науково-технічного прогресу покладено інноваційні процеси, які дають змогу вести розширене відтворення, а також у результаті освоєння досягнень науки і техніки впливають на безперервні якісні зміни у розвитку сільських територій.

Інноваційний розвиток аграрного виробництва передбачає його динамічне оновлення на основі впровадження сучасних технологій у процеси виробництва та переробки сільськогосподарської сировини і продовольства, застосування сучасної техніки, використання високопродуктивних сортів сільськогосподарських культур, порід тварин і кросів птиці. Водночас активізація інноваційних процесів в аграрній сфері може бути ініційована за допомогою створення сприятливого інвестиційного та інституційного середовища, що дає змогу суб'єктам господарювання формувати відповідні умови для генерування інноваційного типу свого розвитку. Відзначимо також, що ефективно

протікання виробничо-економічних процесів і формування інноваційного зростання аграрного виробництва може бути зумовлено накопиченням суб'єктами господарювання необхідних конкурентних переваг і активізацією інноваційно орієнтованого розвитку з позиції зовнішнього оточення за рахунок реалізації аграрної та інвестиційної політики.

Зростання активності інноваційних процесів також може бути зумовлено своєчасним задоволенням необхідних потреб суб'єктів господарювання, забезпеченням конкурентоспроможності виробленої продукції, застосуванням альтернативних сценаріїв інноваційного розвитку, реагуванням на поведінку учасників зовнішнього середовища, задіяних в інноваційному процесі, високим ступенем чутливості до характеру інноваційних змін і їх масштабності та, як наслідок, посиленням взаємодії всіх елементів інноваційної системи.

Для розуміння сутності інноваційних процесів, що протікають в аграрному виробництві, та розкриття їхніх деяких особливостей нами запропоновано схему, що відображає етапи, зміст і суб'єкти інноваційного процесу в аграрній сфері. З наших позицій, послідовне здійснення представлених на рис. 1 етапів інноваційного процесу дає змогу перетворювати на кінцевий результат перспективне нововведення й отримувати необхідний ефект від упровадження та освоєння інновацій у виробничому процесі. У зв'язку із цим ми вважаємо за доцільне виділення в інноваційному процесі наступних етапів: створення нововведень; поширення нововведень; упровадження та освоєння інновацій; отримання ефекту від освоєння інновацій.

Початковим етапом інноваційного процесу в аграрному виробництві слід уважати створення нововведень. На даному етапі вивчаються актуальні проблеми аграрного виробництва, відбувається генерація нових науково-технічних концепцій і напрямів із метою відбору потенційно найбільш перспективних ідей для розвитку аграрного виробництва та сільських територій.

Необхідно відзначити, що проведення фундаментальних і прикладних досліджень та розробок є необхідним підетапом процесу створення науково-технічної продукції, незважаючи на досить високий ризик отримання незадовільних результатів. Розроблення слід уважати завершеним у разі, якщо реалізований план із проведення наукових досліджень і отриманий конкретний результат у ході відповідного дослідження. Тому найважливішим заходом зі створення нововведень є пошук необхідних коштів фінансування та інвестування наукомісткої продукції, після чого здійснюється дослідне виробництво інноваційного продукту й ведеться підготовка нововведень до поширення та подальшого їх упровадження у виробництво.

Рис. 1. Структурно-сутнісний зміст інноваційного процесу в аграрному виробництві

Джерело: побудовано авторами

Необхідно відзначити, що дані роботи слід здійснювати науково-дослідним установам спільно з інформаційно-консультаційними службами, можливими інвесторами та потенційними споживачами інноваційної продукції. На стадії поширення нововведень здійснюється вивчення та аналіз ринків збуту інноваційної продукції залежно від конкретних потреб, здійснюється необхідне інформаційне забезпечення цього процесу, проводиться моніторинг потенційних споживачів і оцінка конкурентоспроможності виробленої наукомісткої продукції.

Для поширення нововведень, як правило, використовують різні напрями і конкретні канали їх проникнення в аграрне виробництво. Важлива роль на цій стадії інноваційного процесу відводиться зовнішньому оточенню розробників і споживачів нововведень: державним органам управління, а також фінансово-кредитним і страховим установам. Відзначимо також, що від оперативного інформування товаровиробників про створену і створювану наукомістку продукцію безпосередньо залежатиме успішність поширення нововведень в аграрній сфері.

Висновки з проведеного дослідження. Інноваційний розвиток аграрного виробництва та механізм управління ним у сучасних умовах повинні полягати у відпрацюванні можливостей стимулювання впровадження інновацій із метою радикального перетворення сільських територій для їх орієнтації виключно на інноваційний тип розвитку. Для цього необхідно: забезпечити фінансові вкладення в розроблення й упровадження інновацій у сільськогосподарське виробництво як із боку держави, так і з боку приватних інвесторів та великих підприємств (із використанням інструментарію державно-приватного партнерства); виробити стабільну нормативно-правову базу, яка дає змогу однозначно регламентувати впровадження інновацій та успішно вирішувати правові питання, пов'язані із цією діяльністю; забезпечити підготовку висококваліфікованих кадрів, здатних створювати і впроваджувати інновації, а також ефективно управляти інноваційним розвитком сільських територій; забезпечити суб'єкти господарювання інформаційною підтримкою для кращої обізнаності про новітні розробки в аграрній сфері, а також для більш швидкого реагування на зміни, які відбуваються, та підвищення ефективності процесу прийняття управлінських рішень.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Аранчій В.І., Зоря О.П., Голбан Т.Т. Стратегічні напрями інвестиційно-інноваційного розвитку аграрного виробництва на галузевому та господарському рівнях. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 45. С. 33–38.

2. Дацій О.І. Фінансове забезпечення інноваційної діяльності в агропромисловому комплексі України. *Проблеми інвестиційно-інноваційного розвитку*. 2011. № 1. С. 65–76.

3. Інвестиційно-інноваційна діяльність: теорія, практика, досвід : монографія / М.П. Денисенко та ін. ; за ред. д.е.н., проф. М.П. Денисенка, д.е.н., проф. Л.І. Михайлової. Суми : Університетська книга, 2008. С. 288–320.

4. Ільїна К.О. Категоріальний апарат інноваційної теорії як фундамент зародження інноваційно-інвестиційної моделі розвитку в українську економічну систему. *Науковий вісник НЛТУ*. 2009. Вип. 19.4. С. 256–264.

5. Котенко Н.М. Формування джерел інвестиційної діяльності на сільських територіях. *Інноваційна економіка*. 2012. № 9(35). С. 255–258.

6. Малік М.Й. До питання сталого розвитку сільських територій. *Економіка АПК*. 2008. № 5. С. 51–58.

7. Россоха В.В., Пронько Л.М. Об'єднання сільських громад як чинник розвитку земельних відносин. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. № 9. С. 124–135.

8. Саблук П.Т. Розвиток сільських територій – запорука відродження аграрної України. *Вісник аграрної науки*. 2006. № 5. С. 21–23.

9. Славкова О.П. Розвиток сільських територій: теорія, методологія, практика : монографія. Суми, 2010. 330 с.

10. Yasnolob Ilona, Radionova Yana. The organizational fundamentals of innovation development management of agro-industrial enterprises. *Economics, Management and Sustainability*. 2017. [S.l.]. Vol. 2. № 1. P. 60–66.

REFERENCES:

1. Aranchii V.I., Zoria O.P., Holban, T.T. (2019) Stratehichni napriamy investytsiino-innovatsiynoho rozvytku ahrarnoho vyrobnytstva na haluzevomu ta hospodarskomu rivniakh [Strategic areas of investment-innovation development of agricultural production at the industry and economic level]. *Prychornomorski ekonomichni studii*, no. 45, pp. 33–38.

2. Datsiy O.I. (2011) Finansove zabezpechennya innovatsiy v ahropromyslovomu kompleksi Ukrayiny [Financial support innovation in agriculture Ukraine]. *Problemy investytsiyno-innovatsiynoho rozvytku*, no. 1, pp. 65–76.

3. Denysenko M.P. (2008) *Investytsiyno innovatsiyna diial'nist': teoriia, praktyka, dosvid* [Investment and innovation activity: theory, practice and experience]. Sumy: VTD «Universytets'ka knyha». (in Ukrainian)

4. Il'ina K.O. (2009) Katehoriálny aparat innovatsiynoyi teorii yak fundament zarodzhennya innovatsiyno-investytsiynoyi modeli rozvytku v ukraïnsku ekonomichnu systemu [A category vehicle of innovative theory as foundation of origin of innovative-investment model of development is in the Ukrainian economic system]. *Naukovyj visnyk NLTU*, vol. 19.4, pp. 256–264.

5. Kotenko N.M. (2012) Formuvannya dzherel investytsiynoyi diyal'nosti na sil's'kykh terytoriyakh [Formation sources of investment in rural areas]. *Innovatsiyna ekonomika*, vol. 9 (35), pp. 255–258.

6. Malik M.J. (2008) Do pytan'ya staloho rozvytku sil'skykh terytoriy [On the issue of sustainable rural development]. *Ekonomika APK*, vol. 5, pp. 51–58.

7. Rossokha V.V., Pronko L.M. (2017) Ob'ednannia sil'skykh gromad yak chynnyk rozvytku zemelnykh vidnosyn [Association of rural communities as a factor in the development of land relations]. *Ekonomika, finansy, menedzhment: aktualni pytan'nia nauky i praktyky*, no. 9, pp. 124–135.

8. Sabluk P.T. (2006) Rozvytok sil'skykh terytoriy – zaporuka vidrodzhennya ahraryoi Ukrainy [The deve-

lopment of rural areas is the key to the revival of agrarian Ukraine]. *Bulletin of Agrarian Science*, vol. 5, pp. 21–23.

9. Slavkova O.P. (2010) *Rozvytok sil'skykh terytorij: teoriia, metodolohiia, praktyka* [Rural development: theory, methodology, practice]. Sumy. (in Ukrainian)

10. Yasnolob Ilona, Radionova Yana (2017) The organizational fundamentals of innovation development management of agro-industrial enterprises. *Economics, Management and Sustainability, [S.I.]*, vol. 2, no. 1, pp. 60–66.